

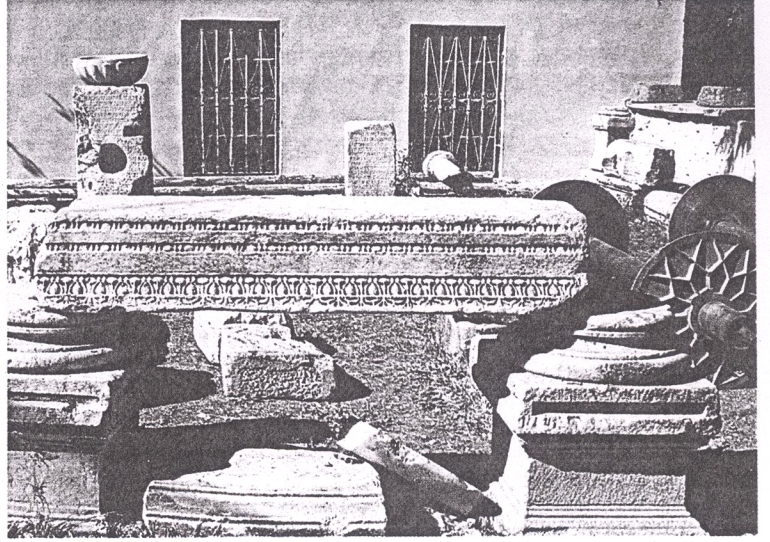

Türkiye, Avrupa Birliği ve Dünya

Küreselleşen Dünyada Üniversite
Sanayi İşbirliğinin Önemi

Antik Lycos Vadisinde Tekstil ve Ticaret

Yrd. Doç. Dr. Celal ŞİMŞEK

Antik dönemde Menderes rotası daha çok ticaret yolu olarak önemlidir. Bu yol iç kısımlardan Efes limanına ticaret hacmini taşır. Daha sonraki Bizans döneminde burası, güneyin yüksek kısımları için, haberleşme yolu olarak kullanılmıştır. Efes'ten çıkan yol Menderes nehri üzerinden Hierapolis'e gelir. Buradan da dar geçitler ile dağlık Frigya'ya devam eder. Güneye doğru dönen yol (Çal ilçesi yönünden) Lycos vadisine ulaşır. Bu yol Hristiyanlık döneminde de Efes'ten doğuya seyahat edenler için yaygın olarak kullanılmıştır.

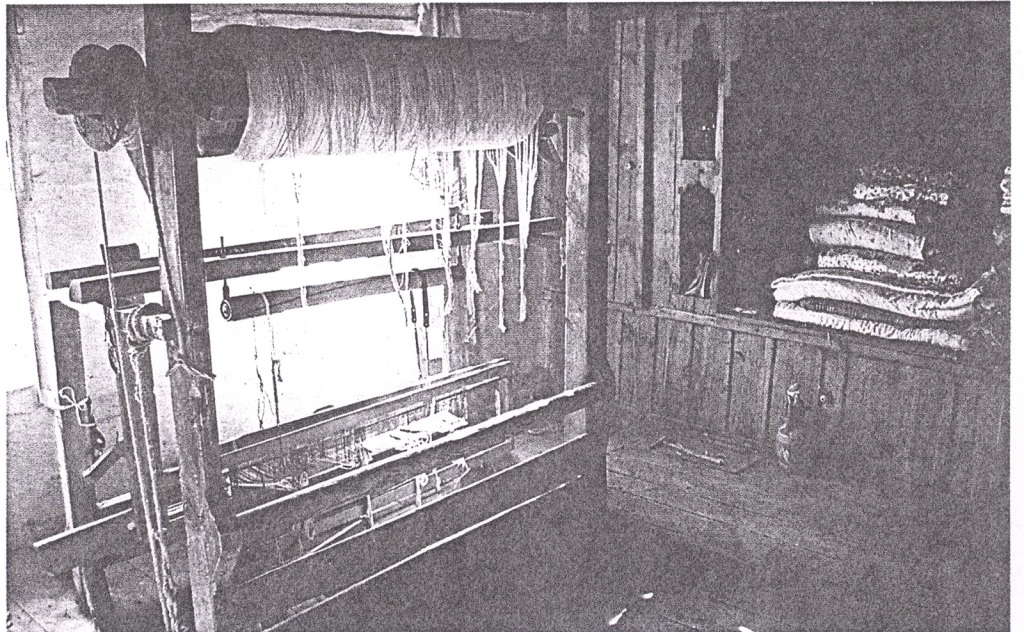
Hierapolis düzlüğü, dağlık Frigya'dan gelen yolların geçiş noktasıdır. Bu plato dağlık Frigya kentleri (Thiounta-Gözler, Motello, Medele, Dionysopolis - Bahadınlar vb.) ile Lycos ovası kentleri arasındaki bağlantıyı sağlar. Ayrıca bu yol antik dönemde, büyük askeri birliklerin de geçiş noktası olmuştur. Colossai'den (Honaz) çıkan Xerxes'in Pers orduları, Hierapolis (Pamukkale) üzerinden Sardes'e (Salihli) ulaşmıştır. Büyük İskender Granikos savaşından sonra bu yolu kullanmıştır.

Lycos Vadisinde Hierapolis, M.S. 2,-3.yy'larda gelişme yönünden altın çağını yaşamıştır. Kentte dokunan kumaşlar İtalya'ya kadar ihraç edilmiş olup, aynı zamanda Batı Anadolu kentleriyle (Efes, Bergama, Smyrna, Sardes, Aphrodisias vb.) sıkı bir ticari ilişki sağlanarak birlik sikkeleri basılmıştır. Tekstil ürünlerinin üretilmesi ve boyanması, halı kilim dokuma yönünden Hierapolis, antik dönemin bir fabrika kenti görünümündedir. Bu üretim, diğer Lycos Vadisi kentleri olan, Laodikeia ve

Colossai ile beraber yapılmıştır.

Antik dünyanın tekstil devi Laodikeia'da, Hristiyanlığın yayılması çok zor olmuştur. Bunun nedeni de kentin ticaret ve tekstil ile ulaştığı zenginliktir. Zengin ve refah düzeyi yüksek olan halk, ilk başta yeni dine fazlaca bir ilgi göstermemiştir. Özellikle Polemos Sülalesinin zenginliği tüm antik dünyada dillere destan olmuştur. Zengin ve gururlu bir adam olan Polemos hep gümüş dizginli arabasında gezerdi. Polemos kentte kral ve tanrılarla eşit düzey-

de tutulurdu. Polemos'un Smyrna (İzmir)'de büyük ve görkemli bir evi vardı. Roma imparatoru Antoninus Pius, henüz Anadolu valisi iken, Smyrna (İzmir)'e gelişinde Polemos'un o sıralar boş olan evine yerleşmişti. Bir gece Smyrna (İzmir)'e gelen Polemos evinin tutulduğunu görünce çok kızgı ve valiye hemen evi terk etmesini, kendisine kalacak başka bir yer bulmasını söylemiştir. Antoninus Pius (M.S. 138-161) imparator olduktan sonra Polemos'u Roma'ya davet etmiştir.

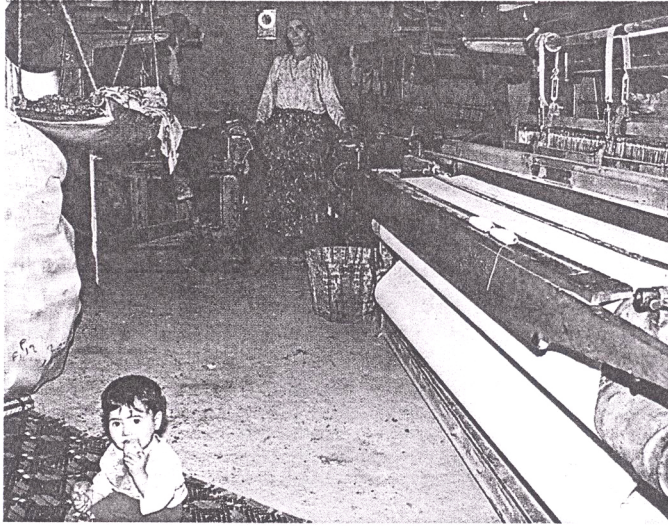
"Çabuk çabuk örtün üstümü, güneş sessizliğe büründüğümü görmesin..."

İmparator geçmiş olayı Polemos'a hatırlatırcasına yanındakilere "Sarayımda Polemos'un kapı dışarı edilmeceği bir yer bulun" demiştir. Olasılıkla Laodikeia'da Polemos'un tümülüs yağma mezarı, kuzeye giden Suriye kapısının yanında bulunmaktadır. Söylentiye göre ölmekte olan Polemos yaptırdığı anıt mezarın içine girerek "Çabuk çabuk örtün üstümü, güneş sessizliğe büründüğümü görmesin" demiştir. Görüldüğü gibi Laodikeia ticarete ulaştığı mevki ile antik dünyada büyük bir ün sağlamıştır. Bu zenginliğin en büyük kaynağı, Laodikeia'da yerleştirilen kuzguni renkli bir tür koyun ve bunların yününden sağlanan dokuma ürünleridir. Antik coğrafyacı Strabon (XII/VII-16) Laodikeia'da kuzguni siyah renkli, yünü çok yumuşak bir cins koyun yetiştirildiğini, bu koyunların yünlerinin Miletos (Balat)ta yetiştirilen koyunlarınkinden dahi üstün olduğunu, bu sayede Laodikeia'luların büyük gelirler elde ettiklerini yazmaktadır. Antik yazar Vitruvius (VIII/III-14) koyunların yünlerinin yumuşak oluşunu içtikleri bölgenin çürük kokulu suyuna bağlamıştır.

İtalya ve Atina'yı Denizli Giydirdi...

Laodikeia, Colossai ve Hierapolis fabrikasyon tekstil üretiminde antik dünyada çok önemli bir üne sahip olmuşlardır. Bu dönemde Lycos (Çürüksu) vadisi kentleri, aralarında bir birlik kurarak, ürettikleri tekstil

ürünlerini Efes (Selçuk) limanına götürmüşler, buradan da gemilerle Samos (Sisam Adası) Atina ve İtalya'ya ihraç etmişlerdir. Laodikeia'da dokunan ve Trimitia adıyla bilinen tunikler o denli ünlüydü ki, bu nedenle kent bir dönem "Trimitaria" olarak anılmıştır. Antik dönemin en güzel tekstil ürünleri Lycos (Çürüksu) vadisinde dokunmuştur. Dokuma ürünleri Miletos'u (Balat) bile geride bırakmıştır. M.Ö. 4. yüzyılda burada dokunan tekstil ürünleri Sardes'te (Salihli)

Çocuklar ana rahminde tezgah seslerini işitir, doğunca o sesler ninni olur.

toplanmış ve oradan dağıtılmıştır. Antik dönemde Karya ve Lidya şehirleri tekstil endüstrisinde Laodikeia, Colossai ve Hierapolis'e rakiptir. Lycos vadisinde yünün yıkanması, boyanması önemli bir sektör haline gelmiştir. Denizli'nin bugün tekstil devi olmasının nedeni, bölge insanının antik dönemdeki gibi girişimci olması ve tekstilin bölgede 2300 yıllık köklü bir geçmişe sahip olmasıyla açıklanmalıdır.

Antik coğrafya içinde İonya, Lidya ve Frigya'daki endüstrilerin en önemlileri fabrikasyon tekstil üretimi-

dir. Bir İon liman şehri olan Miletos'un tümü, Hermos (Gediz) ve Menderes havzasında uzanan şehirler, Lidya'da dikkate değer şekilde Sardes (Salihli), Thyateria (Alaşehir) Frigya'da Colossai, Hierapolis ve Laodikeia ekonomik yönden Ege liman şehirlerine bağlıdır.

Klasik dönemde Miletos'ta yetişen koyunların yünleri, kalitesi ve yumuşaklığı ile antik dünyada önemli ve ayrıcalıklı bir üne kavuşmuştur. M.Ö.4-3.yy'da Miletos yünlerinden yapılmış dokuma ürün-

için üretilip kullanılan fabrikasyon ürünlere verilen bir marka adıdır.

İonya ve Lidya şehirleri tekstil endüstrisinde Lycos vadisi kentleri Hierapolis, Laodikeia ve Colossai ile rekabet halindedirler. Laodikeia'da üretilen parlak siyah renkli yünler, özellikle yumuşaklığıyla Miletos'ta üretilenlerden daha ünlüdür ve şehrin zenginliğinin kaynağı da büyük ölçüde buna bağlıdır. Özellikle Laodikeia antik dönemde konfeksiyon sanayinde büyük ün kazanmıştır. Burada üretilen kumaşlar, kişinin zevki ve yılın modasına göre konfeksiyon olarak dikilip, tüketicinin beğenisine sunuluyordu. Bu açıdan antik dünyanın en önemli konfeksiyon merkezlerinden biri de Laodikeia'dır.

Hierapolis'de ise, yalnızca yün işçileri değil, halı dokumacıları ve erguvanımor boyacılar da esnaf birliği oluşturmuşlardır. Şehirdeki termal su, ağır kireçli oluşu nedeniyle, erguvanımor yün boyamacılığında çok kullanılıyordu. Kırmızı köklerden elde edilen bu boyalarla renklendirilen yünler, Erguvani rengiyle her yerde tanınıyordu.

Frigya bölgesinin refah düzeyinin yüksek olmasında en büyük etken, güneybatı kıyıdaki Lycos vadisi kentlerinde, tekstil endüstrisinin aşırı bir şekilde gelişmesinde ve topraktan elde edilen gelirlerde aranmalıdır. Gerçekten bölgede antik dönemde, önemli bir ticaret hacmi aktif bir noktadaydı. Bu zenginliğin kaynağını, Thiounta (Gözler)'dan çıkartılan renkli mermerler, Hierapolis'in bakır işçiliği, Dionysopolis (Çal-Ortaköy) etrafından yetiştirilen bağlardan elde edilen tatlı şaraplar da etkilemiştir.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, Denizli ve çevresinde antik dönemde, zenginliğin ana kaynağı tekstil ve buna bağlı olarak gelişen ticarettir. Bugün Denizli ili tekstil alanında dünya çapında ulaştığı başarıyı, bin yıllarca süren köklü geçmişine borçludur. Çünkü bu vadi insanı, tekstil ticaretinde, Hellenistik dönemden (M.Ö. 3.yy'dan) itibaren, antik dünyada altın çağını yaşamıştır.

Modanın Merkezi Denizli...

Gelinlik kızların üç etekleri, entarileri bu yörede büyük bir özenle el işi göz nuru sanat eseri olarak işlenmiştir. Burada üretilen ürünler herkes tarafından beğenilirdi. Osmanlı döneminde padişah ve saray mensupları için burada özel üretimler yapılırdı. Gelinler ve damatlar bu kıyafetleri giyerlerdi. Antik dönemde tekstilin ana kaynağı yün ve ipektir. Buldan, Tavas, Acıpayam, Babadağ eteklerinde ve Laodikeia'da yetişen koyunların yünlerinin yumuşaklığı tüm Antik dünyada ün salmıştır. Bölgede yünün boyanması, dokunması ve konfeksiyon haline getirilmesi bir sektör haline gelmiş ve fabrikasyon seri üretimler yapılmıştır. Babadağ eteklerinde yer alan Trapezopolis (Bekirler Köyü), Attouda (Hisarköy) antik kentleri, Lycos vadisindeki diğer antik kentleri olan, Tripolis (Yenicekent), Laodikeia (Gonçalı-Eskihişar Köyleri), Colossai (Honaz) ve Hierapolis (Pamukkale) ile aralarında birlik kurarak ürettikleri tekstil ürünlerini direk olarak Efes limanına götürmüşler ve buradan tüm antik dünyaya aracısız olarak ihraç etmiş-

lerdir. Bu yönden dünyanın ilk borsası Lidya bölgesinde (Sardes'te) ve Frigya bölgesinde (Laodikeia'da) aktif olarak faaliyet göstermiştir. Antik dönemde, seri konfeksiyon giyim üretimi ilk defa Lycos bölgesinde yaygınlaşmıştır. Bölgede dönemin moda zevklerini yansıtan konfeksiyon üretimleri o kadar yaygın hale gelmiş ki, Roma döneminde özellikle M.S.2.-3.yy'larda Roma sarayını dahi, bu bölge insanları giydirmiştir. Bu dönemde Lycos vadisi üretimi kumaşları almak ve giymek bir ayrıcalık ve prestij sembolü olmuştur. Lycos vadisi kentlerinde dokunan halı, kilim ve kumaşlarla ölen kimsenin mezarları dahi süslenmiştir. Bölgede oluşturulan dokuma birliği, dönemin borsasıdır. Bu borsa kararlarına göre, ikinci kalite yünden kumaştan ise konfeksiyon elbise yapılıması kesinlikle yasaklanmıştır. Bu tür hileli üretim yapanlar, borsa üyeliğine alınmamıştır. Bu kaliteli üretim sayesinde vadi kentleri büyük bir zenginlik ve refah seviyesine ulaşmışlardır. Öyle ki M.S. 60 yılında olan büyük depremde tüm vadi kentleri tamamen yıkılmasına rağmen, ulaştıkları zenginlik sayesinde büyük ölçüde kendi kendilerini tekrardan imar edebilmişlerdir. Bölge Bizans dönemin-

de de dinsel yönden ön plana çıkmıştır. Özellikle Osmanlı döneminde bölge, antik dönemde olduğu gibi tekstil üretiminde kendini duyurmaya devam etmiştir. Bu dönemde Babadağ, Buldan ve Kızılcabölük dokumalarının ünü her yerde duyulmuştur. Osmanlı sarayı dahi, Buldan dokumalarını tercih etmiş, Genç Osman'ın gömleği burada dokunmuştur.

Babadağ (Salbacos) dağının eteklerinde yer alan Buldan ve Babadağ ilçeleri ile Kızılcabölük Kasabası, antik dönemde olduğu gibi, bugün de geçimleri tamamen tekstile dayanmaktadır. Bu yerleşmelerde, tekstil hayat demektir ve de

Denizli modanın merkeziydi. Denizli de üretilen ürünleri giymek bir ayrıcalıktı.

günlük değişmeye bir yaşam biçimidir. Sabahın erken saatlerinden itibaren ritimli bir şekilde başlayan tezgah sesleri, yankı bir türkü, içli bir şarkı, daha da ötesinde sanki senfoni orkestrasıdır. Çocuk bu sesi daha annesinin karnındayken duymaya başlar ve bu ses onun için bir yaşam felsefesi olur ve tüm hayatı boyunca devam eder. Bu üretim kaynağını tarihin derinliklerine dayanan, köklü geçmişinden almaktadır. 1895 yılında Lycos ovasından geçen araştırmacı F. Sarre, Babadağ'ın büyüleyici manzarasını Pitoresk yağlı boya bir tablo olarak nitelendir-

miştir. Gerçekten de Babadağ yaylaları, vadileri, suları ve yeşilin her tonunun bulunduğu tabiat örtüsüyle günümüzde insanı rahatlatan ve huzur veren bir havaya sahiptir. Bu yönüyle bölge dağcılık ve yayla turizmine çok elverişlidir. Sarre notlarında o zaman 8 bin nüfuslu Buldan dokumalarının her yerde çok beğenildiğini, geçimin dokumacılık olduğunu, bezlerin yünden yapıldığını içlerine ipek gerildiğini, bunların üzerine sarı ipek ipele bantlar geçirildiğinden söz etmiştir. Elbette ki Sarre o zaman Babadağ yamacındaki eski ismiyle Kadıköy'e (Babadağ) uğramamıştır. Eğer uğrasaydı, Buldan'daki gibi tekstil ürünlerini, her evde yer alan el dokuma tezgahlarını görecekti. 1883-1886 yıllarında Vadi kentlerinde detaylı araştırmalar yapan Ramsay, antik dönemde Laodikeia'nın bir tekstil merkezi olmasına rağmen, bunun yerini Kadıköy (Babadağ) ve Buldan'ın aldığını belirtmektedir. Ramsay, Kadıköy (Babadağ)'de her evde tezgahlarda dokuma yapıldığından söz etmiştir. Ramsay'ın 115 yıl önce yaptığı tespitler gerçekten doğrudur. Bugün Denizli'de en başta Babadağ olmak üzere, tekstil merkezi Buldan ve Kızılcabölük'tür. Ancak bu tekstilcilerin çoğu, günümüzde belli bir merkeze toplanarak organize sanayi bölgeleri kurmuşlar ve ürünlerini buradaki dev fabrikalarda üreterek, antik dönemde olduğu gibi, şimdi de tüm dünyaya ihraç etmektedirler. İler ki dönemlerde antik tekstil başkenti Laodikeia'da yapmayı planladığımız kazılarda, bu konularla ilgili birçok eser ve belge bulacağımızdan şüphemiz yoktur.